

Eficient poesia habitada

GEMMA CASAMAJÓ

POESIA

Pere Pena, *Plom a les ales*.
Premi Vicent Andrés Estellés 2002, dels 31 premis Octubre. Tres i Quatre. València, 2002.

Guardàvem ganes de retrobar, darrere un important premi literari –sobretot en aquests temps de descrèdit de la literatura–, els millors versos. I els de *Plom a les ales* (premi Vicent Andrés Estellés de Poesia 2002) són, sens dubte, superiors i brillants. Pere Pena ha estat guardonat encertadament per una excel·lent composició lírica que ressegueix un enderrocat món rural que fa memòria. Món que reclama llegir-se de manera íntima i atenta. No sempre es pot recórrer, de forma tan reveladora i conscient, un llibre de poesia. Ni tan íntimament. Aquest recull, en canvi, ho exigeix.

La tarda cau a plom damunt els versos de Pere Pena (Seròs, 1962), d'aquest seu primer poemari publicat. N'hi ha un primer d'inèdit: un conte en vers previ, escrit *prima*, i que confiem –després dels aplaudiments que rebran els versos presents– que arribi també al mercat editorial.

SENSE PARATEXT

Plom a les ales, com tants d'altres llibres de versos, ha esborrat l'acompanyament paratextual; poemari desplotat de cap mena de paratext. A la superfície, el nom de l'autor, el títol i una mà nua que agafa una ploma. L'edició del llibre sembla que inten-

Josep Vicent Boira, Pere Pena (dret) i Vicent Usó, guanyadors dels Octubre

cionadament amagui el rostre i la biografia del pare. És possible que la posició d'aquesta col·lecció de poesia –entre d'altres– i d'aquest poeta –també entre d'altres– resumeixi, en la seva identitat absent, tota la consciència tràgica de la literatura moderna. La seva renúncia a la superfície paratextual podria significar, alhora, una renúncia a l'estudi de l'autor empíric; un alliberament de l'obra de la paternitat excessiva del seu creador i, per tant, un retorn al text, un retorn als versos. Podria significar, sobretot i en el fons, un atac a la crítica positivista que va invocar l'estudi de l'obra literària a través d'una aproximació biogràfica a la figura de l'autor. En la seva renúncia, penssem, es pot percebre la clara voluntat d'eliminació del referent biogràfic. En la seva renúncia es pot percebre, doncs, la presumpta i simbòlica mort de l'autor.

El conjunt extraordinari de *Plom a les ales* està format per 27 poemes, habitats per mascles ressecs que no saben plorar (llegiu amb atenció *Les llàgrimes seques* i *L'any dels jubilats*); per xiquets amb cara d'homes; per canalla de casa bona de pagès; per dones marginades, boges, animalitzades (*La tieta del llit*). I ensem, aquests personatges estan construïts de fràgils materials sensibles; són la medul·la d'una poesia narrativa bastida en hendecasil·labs. El punt cardinal de la composició lírica de Pere Pena és el nus entre individu i paisatge (“Jo em torno tronc. / La casa arrel”; “difumina el paisatge i lentament l'esborra: / les cicatrius, primer, dels olivers, / després un bosc que es fon en la mirada”). El paisatge, per tant, no esdevé només escenari sinó pròtesi adherida als genolls dels personatges.

L'autor embasta la vora de la literatura per deixar-nos el testimoni d'un jo poètic sensible que inclina una mirada no nostàlgica lleugerament enrere empeltant, en cada vers, el seu passat i els avant-passats. El pes dramàtic del paisatge rural, del qual ens mostra els ventres, es converteix en columna vertebral de les dues parts de l'obra: *Heretats* i *Pavelló de caça*. I així, el poema *Relotge de polsera* s'inicia amb dos versos reveladors: “Aquesta esfera de metall de vidre / guarda sedat el temps perquè no xiscli”. I, tanmateix, Pere Pena fa xisclar, primer, aquest pas del temps i, després, la mort, present de manera explícita en la segona part del recull. L'autor respira, en *Plom a les ales*, turons i pobles i ponts, els fa carn i, acte seguit, els obre en canal i els desossa explicitant el gest de desconcert de l'individu davant un passat que intenta no deshabitar.

Sempre perden els moros i guanyen els cristians

ROGER BRETAU

NARRATIVA

Jordi Botella, *La caixa negra*.
Brosquil Edicions.
València, 2002.

La caixa negra és una narració de compromís social. Una reflexió que demostra la gran sensibilitat de l'escriptor Jordi Botella envers el debat sociolingüístic que es dona a la seva terra natal, Alcoi. Una

crítica al conformisme i a la passivitat en un context de relacions socials canviants i confuses.

Jordi Botella transporta el lector al bell mig de la celebració de les festes de moros i cristians de la ciutat d'Alcoi, on els personatges principals de la història s'endinsen en el perquè de la seves fracassades vivències. A través d'una analogia amb un portaavions, la ciutat esdevé el sinistre escenari del viatge de dos homes i una dona al fons de l'abis-

me de la seva existència, a l'interior de les seves caixes negres, un camí en què es creuen nombroses intrigues polítiques i el finançament de *l'alzamiento nacional* de Franco.

UN AUTOR COMPROMÈS

Ferma mostra de sensibilitat amb la seva cultura, Jordi Botella empra el valencià en *La caixa negra* amb gran encert i agilitat. Utilitza un estil gens acadèmicista, molt lliure i fresc, amb nombroses expressions

d'argot i amb referències detallades a temes sovint tabú. Tot això, complementat amb un notable coneixement de la història i de la geografia de la seva terra, que s'estampa a la novel·la a través de minucioses descripcions de la ciutat d'Alcoi durant el regnat de Jaume I el Conqueridor, l'època dels Reis Catòlics, la Guerra Civil i la postguerra, legitima qualsevol elogi professional vers l'autor. És comprensible que Botella sigui l'energic director del Centre Cultural d'Alcoi.

Guanyadora del premi de narrativa Ciutat de Sagunt 2002, *La caixa negra* és, doncs, una clara mostra que, tot i que la globalització engoleix les particularitats a tots nivells, encara hi ha qui reivindica amb fervor la seva cultura i la seva terra i critica les injustícies socials.

LLIBRES RECUPERATS

Viatges

ORIOI IZQUIERDO

Claude Lévi-Strauss, *Tristos tròpics*.
Anagrama. Barcelona, 1969.

Ser explorador, ara, és un ofici; ofici que consisteix, no com es podria creure a descobrir al cap d'anys d'estudis tot de fets que havien restat inconeguts, sinó a recórrer un nombre elevat de quilòmetres i a reunir projeccions fixes o animades, preferentment en colors, gràcies a la qual cosa omplirem una sala, molts dies seguits, amb una multitud d'auditors que trobaran que tot de vulgaritats i de banalitats els han estat miraculosament transmutades en revelacions per la sola raó que, en lloc de copiar-les sense moure's, l'autor les ha santificades mitjançant un recorregut de 20.000 quilòmetres”. No ho diu, avui, cap persona estupefacta davant l'interès que desperten els indrets exòtics i remots a persones de menes ben diverses, algunes per anar-hi i d'altres per seguir atentament el relat de les aventures dels que hi han anat, tot i que ho podria fer pensar el fet que assistim a una eclosió del turisme, enllà de l'estrictament estiuenc i massiu, que ha generat fins i tot el seu propi circuit cultural, una indústria prou potent de llibres, revistes, espais d'exposicions i conferències. No ho diu, deia, avui ningú, sinó que ho va escriure, a mitjans dels anys cinquanta, Claude Lévi-Strauss per justificar haver-se decidit a explicar les seves expedicions, ell, que comença amb una frase contundent: “Oodio els viatges i els exploradors. I vet ací que em dispo a contar les meves expedicions”.

El fruit d'aquest relat va aparèixer a París, publicat per Plon, el 1955, sota el títol, gairebé un joc, *Tristos tròpics*. El llibre, que es presenta com una autobiografia intel·lectual, és una reflexió sobre la cultura i un apassionant llibre de viatges. Lévi-Strauss descabdella, en nou parts i quaranta capítols, el seu periple per Amèrica del Sud i Àsia, a través del qual entra en contacte amb societats primitives com ara la dels indis caduveo, al Paranà, i els bororo, riu Paraguai amunt, i els antics mexicans de Chavín i de Hopewell. La descripció d'aquestes societats, feta amb el rigor de l'etnòleg, una mirada metodològicament aguda –Lévi-Strauss és considerat el pare de l'estructuralisme– i una preocupació filosòfica de fons, basteixen una peça de referència sobre la difícil experiència del coneixement i el contacte amb *els altres*. De referència útil fins i tot cinquanta anys després, ara que no descobrim *els altres* enmig de selves ignotes sinó que vénen a conviure amb nosaltres.

A la portada, sobre fons negre, entre el nom de l'autor i el títol de l'obra, una foto de Lévi-Strauss en blanc i negre: els cabells blancs, el front ample, les ulleres, un somriure amable, gairebé murri. El volum té 438 pàgines, índexs inclosos, de prop de tres mil caràcters, que en són molts. Entremig, una quarantena d'il·lustracions presenten, sobretot, detalls de pintures corporals, dibuixos i ornaments o atuell de mena diversa. En signa la traducció catalana Miquel Martí i Pol. Incomprendiblement, no ha estat reeditat.